

Magdalena Koczuba-Sobieraj

Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania im. L. Koźmińskiego w Warszawie

ANALIZA PORÓWNAWCZA RACHUNKOWOŚCI SZKÓŁ WYŻSZYCH W POLSCE I W USA

1. Szkoły wyższe jako organizacje typu non-profit

Istnieje wiele kryteriów dla przeprowadzania klasyfikacji podmiotów gospodarczych. Jednym z nich jest zysk. Kryterium to najogólniej dzieli jednostki na: zorientowane na zysk (zyskowe) i nie zorientowane na zysk (niezyskowe), czyli non-profit. Pojęcie non-profit w odniesieniu do podmiotu rachunkowości zrodziło się w USA ponad 20 lat temu. Do jednostek tego typu wg amerykańskich standardów zalicza się: cmentarze, organizacje społeczne i dobroczynne, szkoły wyższe, szkoły podstawowe i średnie, związki zawodowe, biblioteki, muzea, inne organizacje kulturalne, partie polityczne, prywatne i społeczne fundacje, stowarzyszenia zawodowe, publiczne stacje nadawcze, organizacje religijne, organizacje badawcze i naukowe, kluby społeczne i rekreacyjne, stowarzyszenia gospodarcze, towarzystwa zoologiczne i botaniczne [Martin, West 2001]. Mogą to być więc zarówno jednostki sektora publicznego, jak i podmioty prywatne.

W Polsce podmioty typu non-profit określa się mianem jednostek nie prowadzących działalności gospodarczej. Dziennik Ustaw nr 140 w pozycji 789 za podmioty takie uznaje: stowarzyszenia, partie polityczne, związki zawodowe, organizacje pracodawców, izby gospodarcze, kościelne osoby prawne, fundacje, pozostałe podmioty pomocy społecznej i dobroczynności nie będące spółkami prawa handlowego, towarzystwa naukowe, organizacje ochrony zdrowia, organizacje rehabilitacji, nie prowadzące działalności gospodarczej agendy podmiotów zagranicznych. Wprawdzie nie wymienia się tutaj szkół wyższych, trzeba jednak przyznać, że ich cele i zakres działania w zdecydowanym stopniu odpowiadają tym, które charakteryzują organizacje niedochodowe. Działalność podmiotów typu non-profit w niektórych aspektach jest zbliżona do gospodarczej, ale ich zadania sta-

tutowe nie mają żadnego związku z maksymalizacją zysku. Kryteria ekonomiczne powinny być uwzględniane w procesie decyzyjnym, nie mogą być natomiast jedyne. Podstawowymi cechami wyróżniającymi instytucje niedochodowe są:

- otrzymywanie znacznej ilości środków od dostawców, którzy nie oczekują w zamian zapłaty ani żadnych korzyści ekonomicznych proporcjonalnych do przekazywanych dóbr,

- cele działania inne niż dostarczanie dóbr lub usług w zamian za zysk lub jego równowartość,

- brak jednoznacznie określonego wkładu właściciela, który mógłby być sprzedawany, przekazywany, spłacany, który mógłby być zamieniony na akcje lub odpowiednio podzielony i rozprowadzony w razie likwidacji organizacji [Nowak, Koczuba-Sobieraj 2003].

Właściwości te powodują, że mamy tu do czynienia z transakcjami, które są rzadko spotykane w organizacjach dochodowych, w szczególności dotacje czy granty. Brak natomiast transakcji z właścicielem, jak np. emisja i sprzedaż akcji czy płacenie dywidend.

Szkoły wyższe są jednym z najbardziej wpływowych typów instytucji budżetowych. Obecnie w Polsce jest 113 uczelni państwowych oraz 213 uczelni niepaństwowych. O zasięgu ich wpływu świadczy fakt, że uczęszcza do nich obecnie około 1 mln 700 tys. studentów (w USA ponad 13 mln) i wielkości te z roku na rok rosną. W ciągu ostatnich 10 lat liczba studentów w Polsce powiększyła się prawie 4-krotnie (www.men.waw.pl). Procesy deformacji funkcji i struktur szkolnictwa wyższego nie są więc problemami sektora tracącego znaczenie, lecz wynikają z trudnych warunków wzrostu. Coraz wyraźniejszy, nawet w krajach bardzo zamożnych, kryzys wydolności finansowej szkolnictwa wyższego każe liczyć się z trudnościami w zmierzeniu się z problemem kosztów kształcenia w szkołach wyższych oraz określeniu źródeł i zasad ich finansowania.

Właściwy sposób zarządzania uczelnią, który warunkuje jej istnienie na rynku usług edukacyjnych, w dużej mierze opiera się na informacjach dostarczanych przez rachunkowość. System rachunkowości powinien być tak zorganizowany, dostosowany do rozmiarów i potrzeb uczelni, aby umożliwiał sprawne dokonywanie czynności obliczeniowych, ewidencyjnych, sprawozdawczych i analitycznych, niezbędnych do zaspokojenia potrzeb informacyjnych. I to nie tylko w uczelniach niepaństwowych, ale też i państwowych, gdzie pojawia się coraz więcej zajęć, za które pobierane są opłaty. Szkoły wyższe coraz częściej czerpią środki na prowadzenie swej działalności ze źródeł pozabudżetowych, zależne są więc od wsparcia pochodzącego z dotacji, wsparcia ze strony absolwentów i innych osób. Czerpią też przychody ze sprzedaży swoich usług w postaci czesnego. W przypadku szkół publicznych są one jednak niższe od kosztów własnych działalności dydaktycznej. Uczelnie generują więc ukryty dług wewnętrzny. Jest on potęgowany przez to, że zgodnie z obowiązującymi przepisami szkoły wyższe nie amortyzują budynków i do minimum ograniczają odpisy amortyzacyjne od aparatury i majątku ruchomego.

2. Regulacje prawne rachunkowości szkół wyższych

Podstawowym aktem prawnym regulującym zasady rachunkowości w Polsce jest Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 roku nazywana polskim prawem bilansowym. Do ustawy tej stosują się wszystkie jednostki prowadzące rachunkowość bez względu na rodzaj prowadzonej działalności. Nie zawiera więc ona wzoru postępowania, odpowiedzi na każdy problem, który może się pojawić, specyficzny dla danej jednostki. Oprócz ustawy o rachunkowości szkoły wyższe, podlegają również uregulowaniom prawnym charakterystycznym tylko dla tych podmiotów. Są to: Ustawa z dnia 12 września 1990 roku o szkolnictwie wyższym oraz Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 sierpnia 1991 roku w sprawie zasad gospodarki finansowej uczelni. W zarządzaniu finansami uczelni ważne jest więc uwzględnienie przepisów wynikających z tych specyficznych aktów prawnych, w części odnoszącej się do gospodarki uczelni. W tym też zakresie rachunkowość szkół wyższych różni się od systemów istniejących w podmiotach gospodarczych, chociaż instytucje te również muszą składać sprawozdania ze swojej działalności oraz przekazywać informacje o swoich potrzebach finansowych, tak jak robią to inne jednostki. Rozporządzenie w sprawie zasad gospodarki finansowej uczelni wymaga obecnie aktualizacji. Nie jest ono dostosowane do znowelizowanej ustawy o rachunkowości, zawiera wytyczne, których część od dawna nie jest już stosowana. Poza wymienionymi regulacjami szkoły wyższe, jako jednostki sektora publicznego, muszą mieć na uwadze również Ustawę z dnia 26 listopada 1998 roku o finansach publicznych.

Kontrola raportów zewnętrznych szkół wyższych jest dodatkowo utrudniona przez występowanie prywatnych i państwowych uczelni oferujących studia wyższe. W Stanach Zjednoczonych ich sprawozdania różnią się od siebie, gdyż są sporządzane wg różnych wytycznych. Uczelnie państwowe podlegają regulacjom Rady Standardów Rachunkowości Rządowej (Governmental Accounting Standards Board), uczelnie prywatne natomiast są podporządkowane regulacjom Rady Standardów Rachunkowości Finansowej (Financial Accounting Standards Board). Oprócz tego zarówno publiczne jak i prywatne uczelnie korzystają z przewodnika dla audytorów *Audits of Colleges and Universities*, wydanego przez American Institute of Certified Public Accountants.

3. Rodzaje funduszy uczelni

a) fundusze tworzone przez uczelnie w Polsce

Do funduszy tworzonych przez szkoły wyższe w Polsce zalicza się:

- 1) fundusz zasadniczy (podstawowy),
- 2) fundusz rezerwowy z aktualizacji wyceny,
- 3) fundusz pomocy,

- 4) zakładowy fundusz świadczeń socjalnych,
- 5) zakładowy fundusz nagród.

Fundusz zasadniczy oraz fundusz z aktualizacji wyceny są zaliczane do funduszy własnych uczelni i tak też są wykazywane w bilansie. Pozostałe fundusze stanowią natomiast fundusze specjalne.

Fundusz zasadniczy każda uczelnia tworzy obligatoryjnie. Pierwotnie odzwierciedla on wartość majątku, który uczelnia otrzymała od Skarbu Państwa w momencie jej powstania. Majątek ten stanowią głównie nieruchomości, takie jak grunty, budynki i budowle. W kolejnych latach funkcjonowania uczelni fundusz zasadniczy powiększa się w szczególności o odpisy z zysku netto. Zgodnie z rozporządzeniem minimum 80% zysku netto musi zostać przeznaczona na zasilenie funduszu zasadniczego, reszta może zostać przeznaczona na: własny fundusz stypendialny, uczelniany fundusz nagród i inne cele. Oprócz dodatniego wyniku finansowego fundusz zasadniczy zwiększa się o: otrzymane dotacje na inwestycje (na finansowanie środków trwałych w budowie) oraz o środki pochodzące z innych źródeł. Zmniejszenie funduszu natomiast następuje przede wszystkim w wyniku strat uczelni. W myśl rozporządzenia na fundusz zasadniczy wpływają również kwoty zwiększenia i zmniejszenia majątku uczelni będące skutkiem aktualizacji wyceny środków trwałych, przeprowadzonej na podstawie odrębnych przepisów. W rzeczywistości takie zmiany odnotowywane są na fundusz z aktualizacji wyceny.

Fundusz z aktualizacji wyceny tworzy się obligatoryjnie w myśl ustawy o rachunkowości. Zwiększają go, powstałe na skutek aktualizacji wyceny, różnice powodujące wzrost wartości środków trwałych. Fundusz podlega zmniejszeniu o różnicę z aktualizacji wyceny zmniejszającą wartość uprzednio zaktualizowanych na plus środków trwałych.

Fundusz pomocy jest przeznaczony na pomoc materialną na rzecz studentów, tzn. na wypłaty stypendiów i zapomóg oraz na pokrycie kosztów utrzymania, w tym remontów domów, stołówek oraz bufetów studenckich. Jest on tworzony z przeznaczonych na ten cel środków z budżetu państwa przyznanych uczelni w formie dotacji, z opłat za korzystanie z domów studenckich, stołówek i bufetów studenckich oraz z innych przychodów, w tym opłat za wynajem pomieszczeń w domach i stołówkach studenckich.

Zakładowy fundusz świadczeń socjalnych łączy w sobie wymienione w rozporządzeniu w sprawie zasad gospodarki finansowej uczelni zakładowy fundusz socjalny i zakładowy fundusz mieszkaniowy. Zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym fundusz ten jest tworzony w wysokości 8% planowanych rocznych środków przeznaczonych na wynagrodzenia osobowe. Dla byłych pracowników uczelni będących emerytami lub rencistami fundusz ten tworzy się w wysokości 5% pobieranych przez nich rent i emerytur.

Zakładowy fundusz nagród zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym tworzy się: dla nauczycieli akademickich za ich osiągnięcia naukowe, artystyczne i dydaktyczne w wysokości 2% planowanych rocznie wynagrodzeń osobowych oraz

dla pracowników nie będących nauczycielami akademickimi za osiągnięcia w pracy zawodowej w wysokości 1% planowanych rocznych wynagrodzeń osobowych. Zasady przyznawania nagród z tego funduszu określa senat uczelni. Nagrody te obciążają koszty działalności w roku, w którym są wypłacane.

Oprócz omówionych funduszy uczelnie mogą tworzyć również:

- 1) własny fundusz stypendialny,
- 2) uczelniany fundusz nagród,
- 3) fundusz wdrożeniowy.

Własny fundusz stypendialny jest tworzony z odpisów z zysku netto oraz z przeznaczonych na ten cel wpłat osób fizycznych i prawnych. Fundusz ten przeznacza się na stypendia dla pracowników i studentów, w tym również dla asystentów-stażystów, którzy przez ostatnie 2 lata studiów przygotowują się do podjęcia obowiązków nauczyciela akademickiego.

Uczelniany fundusz nagród również jest tworzony z odpisów z zysku netto. Przeznacza się go na wypłatę nagród (wraz z pochodnymi) indywidualnych i zespołowych dla pracowników i studentów za osiągnięcia w badaniach naukowych oraz pozostałej działalności. Szczegółowe zasady i tryb wykorzystania funduszu określa regulamin zatwierdzany przez rektora po zasięgnięciu opinii senatu.

Fundusz wdrożeniowy uczelnie mogą tworzyć z przeznaczonych na nagrody wpłat podmiotów gospodarczych, przekazanych na podstawie umów dotyczących wdrożenia nowych rozwiązań technicznych lub organizacyjnych będących wynikami prac badawczych uczelni. Zasady wypłacania nagród określa regulamin ustalony przez rektora uczelni. Niewykorzystane w danym roku kalendarzowym środki z opisanych funduszy przechodzą na rok następny.

b) fundusze tworzone przez uczelnie w USA

Rachunkowość uczelni wyższych w USA opiera się na rozbudowanym systemie księgowania funduszy. Jest to wynikiem uzależnienia od pomocy finansowej pochodzącej z zewnątrz, długotrwałego wykorzystywania różnego rodzaju dotacji i darowizn, z których wiele przedstawiało ogromną wartość i często było ograniczonych restrykcjami co do sposobów ich wykorzystania. Dlatego fundusze są tworzone ze względu na sposób przeznaczenia otrzymanych na działalność środków.

Fundusze uczelni dzieli się na:

- 1) fundusze bieżące (*current funds*)
  - a) niezastrzeżone (*unrestricted*),
  - b) zastrzeżone (*restricted*);
- 2) fundusze zakładowe (*plant funds*)
  - a) niewydatkowane (*unexpended*),
  - b) fundusz remontowy (*renewal and replacement*),
  - c) na pokrycie zadłużenia (*retirement of indebtedness*),
  - d) na inwestycje zakładowe (*investment in plant*);
- 3) fundusze pożyczkowe (*loan funds*);

4) fundusze typu *endowment* i im podobne (*endowment and similar funds*);

5) renta i fundusze zysków dożywotnich (*annuity and life income funds*).

Fundusze bieżące są to środki dostępne dla działalności operacyjnej uczelni. Są one ewidencjonowane z podziałem na fundusze bieżące niezastrzeżone i zastrzeżone. **Fundusze zastrzeżone** odzwierciedlają kwoty, które jednostka otrzymała na realizację konkretnego celu, np. granty. Jeżeli pieniądze te zostaną wydane w inny sposób, niż zostało to określone przez darczyńcę, uczelnia jest zobligowana do ich zwrotu. **Fundusze niezastrzeżone** natomiast stanowią kwoty, na które nie są nałożone żadne zewnętrzne restrykcje, nie został określony cel ich wydatkowania. Przykładowe księgowania w ramach funduszu bieżącego niezastrzeżonego to: chesne, wynagrodzenia pracowników zarówno dydaktycznych jak i administracyjnych, obsługa oraz wpływy z dodatkowych przedsięwzięć, takich jak stołówki czy księgarnie.

Fundusze zakładowe dzielone są na cztery podgrupy: fundusze niewydatkowane, fundusz remontowy, fundusz na pokrycie zadłużenia, fundusz inwestycyjny. **Fundusz niewydatkowany** stanowią darowizny, granty, które mogą być spożytkowane jedynie na rozbudowę, modernizację uczelni oraz na zakup środków trwałych, takich jak budynki i ich wyposażenie. Środki pieniężne pozostają na tym funduszu do momentu wydania. Wydatkowane kwoty związane z działalnością inwestycyjną w majątek trwały są przenoszone na fundusz inwestycyjny. **Fundusz remontowy** natomiast są to środki przeznaczone na odnowienie budynków lub wymianę części urządzeń będących w posiadaniu uczelni. Czynności te nie wydłużają okresu użyteczności remontowanych środków, nie są kapitalizowane, powodują powstanie kosztu. Istotne jest tutaj odróżnienie remontów od modernizacji i ulepszeń, które z kolei podnoszą wartość aktywów i są ujmowane w ramach funduszu inwestycyjnego. Fundusz remontowy jest zasilany z funduszu bieżącego. **Fundusz na pokrycie zadłużenia** stanowią wartości wyodrębnione, zarezerwowane przez zarząd na pokrycie, obsługę zadłużenia – zarówno wartości nominalnej, jak i naliczonych odsetek. Często tworzenie tego funduszu jest obowiązkiem wynikającym z umowy z pożyczkodawcą. **Fundusz na inwestycje zakładowe** obejmuje budynki, budowle, wyposażenie i inne środki trwałe w okresie ich budowy lub modernizacji oraz wszelkie zobowiązania, jakie w tym celu zostały zaciągnięte. Środek trwały będzie podlegał ewidencji w ramach funduszu na inwestycje zakładowe, dopóki wszelkie zobowiązania związane z jego budową nie zostaną w całości spłacone.

Fundusze pożyczkowe są to środki przeznaczone na pożyczki udzielane przede wszystkim studentom i, w mniejszym stopniu, pracownikom. Fundusz ten ma charakter odnawialny; spłacone pożyczki stanowią kwoty, które ponownie mogą zostać pożyczone. Jeżeli naliczane są jakiegokolwiek odsetki od pożyczonych środków, to zwiększają one wartość funduszu.

Fundusze typu *endowment* dzielą się na trzy grupy: permanentne, czasowe oraz pozorne. W wypadku **funduszy permanentnych** darczyńca zastrzega, że suma nominalna przekazanej kwoty ma pozostać na zawsze nienaruszona. Uczelnia może wydatkować jedynie zysk z dotacji. Jego przeznaczenie może być dowolne

lub zastrzeżone przez darczyńcę. Przy **funduszach czasowych** natomiast jednostka je przekazująca zastrzega, że przekazana kwota może być wydatkowana dopiero po upływie określonego czasu lub w przypadku zaistnienia określonego wydarzenia. Donor może wskazać datę lub warunki, jakie muszą być spełnione, aby uczelnia mogła wykorzystać środki. Podobne ograniczenia mogą być też nałożone na kwoty stanowiące zysk z subwencji. **Fundusze pozorne** są to środki, których sposób wydatkowania został ograniczony przez samą uczelnię. Środki nie są zastrzeżone przez nikogo z zewnątrz, decyzję dotyczącą ich przeznaczenia podjął zarząd uczelni, który może swoje postanowienia w dowolnym momencie zmienić. Fundusze te są najczęściej tworzone z niezastrzeżonych funduszy bieżących.

Renta i fundusze dochodów dożywotnich są to środki powierzone zazwyczaj przez indywidualne osoby, którym uczelnia w zamian zobowiązała się wypłacać regularnie dochód. W wypadku renty dochód ten jest wypłacany przez określony w umowie czas, natomiast dochód dożywotni jest wypłacany darczyńcy do końca jego życia. Fundusze te reprezentują zasoby, których jedynie wartość nominalna została przekazana uczelni, a nie zysk przez nią wypracowany. Przyjmuje się, że zysk należy się sponsorowi, chociaż faktycznie wypłacana mu kwota może się różnić od generowanego zysku, może być stała, określona w umowie.

Oprócz opisanych funduszy uczelnie mogą posiadać jeszcze **fundusz agencyjny** (*agency funds*). Są to środki, które będąc na przechowaniu w uczelni, nie stanowią jej własności. Przykładem mogą być tutaj fundusze należące do organizacji studenckich złożone na uczelni w formie depozytu lub też kaucje na wypadek zniszczeń wpłacane przez studentów mieszkających w akademikach.

4. Sprawozdawczość finansowa

a) sprawozdania finansowe sporządzane przez szkoły wyższe w Polsce

Szkoły wyższe w Polsce sporządzają, tak jak wszystkie jednostki prowadzące działalność gospodarczą, bilans, rachunek zysków i strat oraz sprawozdanie z przepływów pieniężnych. Dodatkowo zobligowane są do wypełniania formularza F-01/s, który stanowi sprawozdanie o przychodach, kosztach i wyniku finansowym szkół wyższych. Sprawozdanie to składane jest w Głównym Urzędzie Statystycznym.

Bilans, rachunek zysków i strat oraz sprawozdanie z przepływów pieniężnych nie różnią się niczym od tych sporządzanych przez inne podmioty gospodarcze, są przygotowywane wg jednakowego schematu. W artykule tym nie dokonano więc ich prezentacji.

Sprawozdanie o przychodach, kosztach i wyniku finansowym szkół wyższych składa się z trzech części: „Rachunek zysków i strat”, „Fundusze” oraz „Dane uzupełniające”. Część pierwsza „Rachunek zysków i strat” obejmuje: przychody z działalności operacyjnej (z wyszczególnieniem przychodów z działalności dydaktycznej, przychodów z działalności badawczej, przychodów z wydzielonej działal-

ności gospodarczej, przychodów ze sprzedaży towarów i materiałów), pozostałe przychody operacyjne, koszty działalności operacyjnej (amortyzacja, zużycie materiałów i energii, usługi obce, podatki i opłaty, wynagrodzenia, ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia na rzecz pracowników, pozostałe koszty rodzajowe), zmianę stanu produktów, koszty własne działalności eksploatacyjnej ogółem, wartość sprzedanych towarów i materiałów, pozostałe koszty operacyjne, wynik na działalności operacyjnej, przychody i koszty finansowe, wynik na działalności gospodarczej, zyski i straty nadzwyczajne, wynik finansowy brutto, podatek dochodowy, wynik finansowy netto. Ta część sprawozdania zawiera więc informacje bardzo zbliżone do tych prezentowanych w rachunku zysku i strat. Stosuje się tu jedynie bardziej szczegółowy podział przychodów i kosztów. Część druga „Fundusze” przedstawia salda początkowe, zwiększenia i zmniejszenia wybranych funduszy tworzonych przez uczelnie (funduszu pomocy materialnej dla studentów, funduszu zasadniczego, własnego funduszu stypendialnego, uczelnianego funduszu nagród, funduszu wdrożeniowego). Ostatnia część sprawozdania „Dane uzupełniające” zawiera informacje o wybranych pozycjach aktywów i pasywów.

b) sprawozdania finansowe sporządzane przez szkoły wyższe w USA

Uczelnie wyższe w Stanach Zjednoczonych są zobligowane do sporządzania trzech podstawowych sprawozdań finansowych: bilansu, zestawienia zmian sald funduszy, zestawienia przychodów, kosztów i innych zmian w ramach funduszu bieżącego.

Bilans (*balance sheet*) przedstawia stany aktywów, zobowiązań oraz sald funduszy (*fund balance*) wyliczone na określony dzień. Pozycje te są wykazywane z podziałem na poszczególne grupy funduszy, których dotyczą. I tak osobno będą wykazane salda środków pieniężnych w ramach funduszu bieżącego, osobno w ramach funduszu pożyczkowego, subwencyjnego, zakładowego i agencyjnego. Stany aktywów i pasywów muszą się bilansować w ramach każdego funduszu.

Zestawienie zmian sald funduszy (*the statement of changes in fund balances*) uważa się za najważniejsze sprawozdanie finansowe sporządzane przez uczelnie. Przedstawia ono przychody i inne zwiększenia, koszty i inne zmniejszenia oraz przepływy (transfer) pomiędzy funduszami osobno dla każdej grupy funduszy. Podsumowuje finansowe działania uczelni w danym okresie sprawozdawczym, wykazuje wzrost lub spadek sald poszczególnych funduszy. Wyniki te są dodawane do stanów funduszy z początku okresu w celu ustalenia sald końcowych poszczególnych funduszy.

Zestawienie przychodów, kosztów i innych zmian w ramach funduszu bieżącego (*the statement of current funds revenues, expenditures, and other changes*) ukazuje szczegółowe informacje dotyczące przychodów wydatków, transferów i innych zmian okresowych w funduszach bieżących uczelni. Przychody są ujmowane wg źródeł, z podziałem na zastrzeżone i niezastrzeżone, koszty wg funkcji, a pozostałe zmiany w funduszach wykazuje się z podziałem na te obowiązkowe i

nieobowiązkowe. Wielu użytkowników niesłusznie sądzi, że sprawozdanie to jest odpowiednikiem rachunku zysków i strat sporządzanego przez jednostki zyskowe. Celem tego sprawozdania nie jest ustalenie rezultatów działalności, lecz zaprezentowanie źródeł pochodzenia i sposobów wykorzystania funduszu bieżącego z podziałem na różne grupy kosztów.

5. Podsumowanie

Jak pokazuje analiza, rachunkowość szkół wyższych w Polsce znacznie różni się od rachunkowości prowadzonej przez uniwersytety w USA. Podstawę tych różnic stanowi stosowanie przez amerykańskie uczelnie rachunkowości funduszowej, w efekcie czego wszystkie zapisy księgowe grupowane są w ramach odpowiednich samobilansujących się funduszy. Wiąże się to z tym, że środki przekazywane uczelniom powinny być wydatkowane na określone przez fundatorów cele. Dlatego fundusze są tworzone ze względu na sposób przeznaczenia otrzymanych na działalność środków. Mottem dla systemu rachunkowości uniwersyteckiej w USA jest stwierdzenie: „Celem instytucji edukacyjnej jest świadczenie usług, a nie generowanie zysków; stąd podstawowym obowiązkiem księgowania i sprawozdawczości jest ewidencja środków otrzymanych i wykorzystanych, a nie wyznaczanie zysku netto” (*Audits of Colleges and Universities*, AICPA, 1975). Kierując się tą zasadą, uczelnie w USA nie stosują konta „Wynik finansowy”, jak to robią uczelnie polskie, a wszystkie nadwyżki i niedobory w ramach poszczególnych funduszy księgują na koncie „Saldo funduszu”.

W USA wydaje się wiele standardów regulujących rachunkowość szkół wyższych. Są one dostosowane do specyfiki działalności jednostek edukacyjno-badawczych. W Polsce natomiast jedynym aktem prawnym poświęconym wyłącznie finansom szkół wyższych jest rozporządzenie w sprawie zasad gospodarki finansowej uczelni, które nie ma charakteru przewodnika księgowego, lecz zawiera ogólne informacje dotyczące głównie sposobów finansowania wydatków uczelni. Tak więc, jeśli chodzi o rozwiązania czysto księgowe, uczelnie opierają się na ustawie o rachunkowości, która również nie zawiera odpowiedzi na każdy problem mogący się pojawić w szkołach. Jeśli ustawa nie reguluje pewnych aspektów, to rozwiązań należy szukać w międzynarodowych standardach rachunkowości. Jednak standaryzacja i harmonizacja nie objęła jeszcze rachunkowości uniwersytetów.

Literatura

Martin S.W., West E.N., *Today's Essentials of Governmental and Not-for-Profit Accounting & Reporting*, Thomson South-Western, New York 2001.

Nowak W.A., Koczuba-Sobieraj M., *Cele sprawozdawczości finansowej organizacji nie dla zysku: perspektywa amerykańska*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2003, tom 15 (71).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 sierpnia 1991 roku w sprawie zasad gospodarki finansowej uczelni, DzU nr.84.

Ustawa z dnia 12 września 1990 roku o szkolnictwie wyższym, DzU nr 65, poz. 385.

COMPARATIVE ANALYSIS OF ACCOUNTING FOR UNIVERSITIES IN THE USA AND POLAND

Summary

The paper focuses on accounting techniques for colleges and universities. A comparison of Polish and American approach to accounting for the universities shows some essential differences. The profit and loss account is not used in American university accounting. It is fair fund accounting which follows adequate standards. Polish accounting uses mainly Polish Accounting Act (1994) which does not specify any particular solutions in respect to university accounting.